

Eesti Õpilasesinduste Liidu seisukoht seoses koolitöötajatele täiendavate õiguste andmisega

Vastu võetud:
Eesti Õpilasesinduste Liidu
XXXVIII üldkoosoleku otsusega
Kadrinas, 07.04.2018

Haridus- ja teadusministeerium (HTM) on algatanud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) muutmise, millega soovitakse koolitöötajatele anda täiendavaid õiguseid.

Üldiselt toetab EÕEL tegevusi, mis suurendavad kooli turvalisust, seejuures peame eelkõige oluliseks tegeleda ohtude ennetamisega ja seda läbi koolirõõmu suurendamise ning koolikiusamise ja -vägivalla vähendamise. Rohkem tähelepanu tuleb pöörata sellele, kuidas taolisi olukordi ära hoida, kus on vajadus kedagi klassist või kooli territooriumilt kõrvaldada või asju läbi vaadata. Koolides tuleb tagada rõõmus, vaimselt ja füüsiliselt turvaline keskkond. Samas on vaja tagada ka koolipere turvalisus, koolitöötajad peavad saama vajadusel sekkuda ning toetada turvalisuse tagamist. Seejuures aga tuleks olla kaalutlev praegu HTMi poolt väljapakutud konkreetsete meetmete osas: koolitöötajatele ei ole sobilik anda politseilisi täiendavaid õigusi.

Leiame, et eelnõus esitletud muudatuste ideed vajavad põhjalikku mõjuanalüüsi enne seaduseelnõuga edasi töötamist. Meie hinnangul ei ole piisava põhjalikkusega analüüsitud, millised on täpselt meie koolide vajadused muudatuste järele ning millised konkreetsed sammud oleksid kõige sobivamad. Analüüsimata on, millises ulatuses on rakendatud juba kehtivad meetmed (PGS § 58 lõige 3) ning miks need ei ole piisavad.

EÕEL ei ole veendunud, et eelpool viidatud meetmeid on ammendavalt kasutatud ega leia seletuskirjast piisavalt argumente, miks on vaja viia sisse kõiki väljapakutud muudatusi.

EÕEL ei toeta muudatusi, millega antakse koolitöötajatele (kooli direktor, õppealajuhataja, õpetajad, tugispetsialistid ning õppe- ja kasvatusalal töötamiseks erialase ettevalmistuse saanud isikud) õigus kohaldada uusi/täiendavaid mõjutusmeetmeid (nt õpilase ja tema esemete või tema kasutuses oleva hoiupaiga kontrollimine vaatlemise ja välise kompimise teel).

Sellega seoses tekib meil hulk küsimusi, millele pole HTM senini ammendavalt vastanud:

- Kes õpetab koolitöötajaid, kuidas turvakontrolli, eriti õpilase välist kompimist, korrektselt teha (vajalik spetsiaalne koolitus)?
- Kust tuleb sellisteks koolitusteks rahaline kate (koolis peab pidevalt olema kohal vähemalt 2 inimest erinevast soost, kes on vastava koolituse läbinud)?
- Kes garanteerib, et kompimine toimub korrektsel moel ja ei riiva õpilast (nt pedofiilne õpetaja, seksuaalne ahistamine jne)?
- Kes kontrollib ja on juures, mismoodi kompimist teostatakse?

HTM soovib anda koolitõtjatele õiguse kasutada täiendavaid mõjutusvahendeid (nt õpilase suhtes juhul, kui on alust arvata, et õpilase valduses on ese või aine, mis on keelatud või millega võib seada ohtu enda või teiste turvalisuse või mis on kohandatud vara rikkumiseks või hävitamiseks).

Siit tekivad õpilastel kohe ka küsimused:

- Kuidas ja kust see alus tuleb meetmete kohaldamiseks?
- Keelatud ese või aine on ka tubakas, alkohol ja narko teistest seadustest tulenevalt, seega, kas kool hakkab teostama järelevalvet ka selles ulatuses? See ei tohi olla kooli ülesanne, see on politseiline tegevus (sellele viitas ka Siseministeeriumi tagasiside).
- Kõik nimetatud isikud võivad siis sisuliselt õpilast ja tema esemeid kompida, mist tähendab, et kõik need isikud vajavad selleks spetsiaalselt väljaõpet (et mitte eksida seaduse vastu (ei mõtle siinkohal PGSi, vaid muid seadusi, mis reguleerivad, kes ja kuidas võib teist inimest kinni pidada, kompida jne). Vastupidisel juhul võib kaasa tulla palju eksimusi, sealt edasi aga kaebusi, kohtuasju, kriminaalasju jne. Kust tuleb rahastust spetsiaalseks väljaõppeks? Kes selle peab korraldama? Kelle kohustus on veenduda, et kõigil koolitõtjatel on taoline väljaõpe läbitud? Seletuskirjas on kirjas, et “meetme kohaldaja oleks teadlik lapse arengudünaamikast, arengulistest ja hariduslikest erivajadustest sh ealistest iseärasustest oma käitumise juhtimisel ning omaks oskusi lapsega koostõise ja usaldusliku kontakti loomiseks. Kuna meetme kohaldamine võib tekitada potentsiaalselt ohtlikke olukordi nt konfliktse suhtlemisolukorra eskaleerumise, eeldab selle kohaldamine, et kohaldaja on saanud vajaliku tööalase juhendamise kas oma vahetult juhilt või kooli kriisiplaani kooskõlastanud politseiametnikult või koolituse korrakaitseülesandeid täitvate ametnike koolitajalt. Selline tööalane juhendamine peaks tagama olukorra, kus meetme kohaldamiseks volituse saanu oskab juhtida eelkõige enda käitumist nii, et suhtlemine keskenduks pinge maandamisele ja koostöö saavutamisele ning et ohu kõrvaldamisel ei loodaks uut ohuolukorda, oskaks hinnata enda tegevuse tagajärgi, mõju ja piiranguid ning oskaks hinnata teiste kolleegide või politsei kaasamise vajadust.” (lk 6). Teisisõnu, kool ise omadest vahenditest koolitab oma töötajatel välja sellised pädevused? Juttu on ka volitamises, mismoodi see ametlikult välja näeb, st kuidas käib volitamine, millistele tingimustele peab isik vastama, et ta saaks volitatud jne?

EÕEL ei saa kuidagi nõus olla HTMi kavatsusega täiendada PGSi muudatustega, mille kohaselt võib täiendavaid mõjutusmeetmeid kohaldada õpilase tahte vastaselt tingimusel, et õpilast on teavitatud kontrolli teostamise põhjusest ning talle on tehtud eelnevalt ettepanek võimaldada kontrolli teostamist või ese või aine vabatahtlikult loovutada.

EÕELi jaoks kerkib siinkohal hulk küsimusi:

- Kes hindab, mis on vähim vajalik ja vältimatu?
- Kes hindab proportsionaalsust?
- Kas koolitõtjatele tagatakse vastava info olemasolu, koolitus jmt? Kuidas seda rahastatakse?

EÕELi arvates tuleb probleemolukorras võtta esmalt võtta ühendust lapsevanemaga (nt helistades), kes ise käsib lapsel ette näidata vajalikud asjad (nt koti). Kui on hädakaitse olukord, siis rakendub hädakaitse niikuinii ja selleks ei ole vaja eraldi reguleerida PGSis midagi. EÕELi hinnangul tuleb rohkem tegeleda koolitõtjate teadlikkuse tõstmisega seoses, mida juba olemasoleva seadusandluse raames teha saab ja tohib ning mida mitte. Kui õpilane kasutab õpetaja või mõne teise koolitõtja suhtes vägivalda, on neil juba praegu hädakaitse raames võimalik proportsionaalseid mõõtmegi kasutades reageerida.

EÕEL ei saa toetada eelnõud, mis juba eos näeb ette õpilasele valu tekkimise/tekitamise ohu võimalust. HTMi esitatud eelnõu seletuskirjas viidatakse sellele, et valu ei tohi tahtlikult põhjustada (*“Füüsilise jõu määr peab vastama õpilase eale, vastupanu intensiivsusele ja lahendatava olukorra ohtlikkusele. Kui õpilane nõustub tahtevastase kontrollimise käigus eseme või aine loovutama, tuleb füüsilise jõu kasutamine viivitamata lõpetada. Tahtlik valu tekitamine ei ole lubatav.”, lk 6*).

Siit tulenevad järgmised küsimused:

- Kes garanteerib, et seda siiski ei tehta, eriti emotsionaalselt laetud olukorras?
- Kes aitab olukorra järgselt õpilast (tugimeetmed, nõustamine)?
- Kas ollakse valmis ka selleks, et tekib palju kaebusi, sh kohtuasju?

EÕEL ei saa toetada selliste õiguste andmist, mille puhul tekib võimalus, et nende rakendumisel võib õpilase suhtes täiendavate mõjutusmeetmete kasutamisel sattuda küsimärgi alla õpilase eneseväärikuse tagamine. Delikaatsus ja eneseväärikuse tagamine algab meie hinnangul sellest, et koolitöötajal ei ole õigust viia läbi õpilase välist kompimist. Selleks tuleb kutsuda kohale politsei. Asjade läbivaatamine on aktsepteeritav kui selleks on äärmine vajadus, ent meie hinnangul peab vabatahtlikult esemete ettenäitamise keeldumise korral võtma viivitamatult ühendust lapsevanemaga, kes sunnib/käsib oma lapsel esemed ette näidata. Igal juhul peab olema vahepeal olukord, kus vanemaga võetakse ühendust. Kui on tegemist hädakaitseolukorraga, siis niikuinii pole see võimalik/vajalik. Me ei näe vajadust taolise õiguse andmiseks eraldi PGSi raames, kuna hädakaitseolukorras on igaühel õigus sekkuda, ent seda siis proportsionaalselt ohu vältimisega.

EÕEL ei ole nõus HTMi väljapakutud võimalusega, mille kohaselt võib õpilase kontrollimist teostada isik, kes ei ole õpilasega samast soost juhul, kui samasoolist koolitöötajat ei ole võimalik kaasata ning kontrolliga viivitamine seaks ohtu kontrolli eesmärgi saavutamise. See säte kirjeldab hädakaitset ja seda ei ole vaja eraldi PGSiis reguleerida, kuna tuleneb Karistusseadustikust. Samuti, mitte kusagil ei ole kirjas, kuidas täpselt käib õpilaste väline kompimine, st kes peavad lisaks kompijale juures olema (eriti juhuks, kui midagi tehakse valesti, nt on ebasobiv kontakt õpilasega - äärmuslikumal juhul on kompijaks pedofiilne õpetaja). Ilmselgelt ei ole tegemist nõ tavapärase teadmise, mida enamik inimesi omab, st vajalik on vastav väljaõpe.

EÕEL ei saa toetada ka antud eelnõud, kuna selles ei ole ette nähtud sätteid, mis puudutavad turvakontrolli teostamisel õpilase valitud esindaja kaasamist ja tugiteenuste kättesaadavust pärast turvakontrolli.